گزارش

نگاهی کلی به «نماد» در ایران

در سال‌های گذشته میزان دانش‌آموزان در معرض خطر و آسیب‌دیده اجتماعی رو به افزایش بوده است. در حالی شاهد افزایش آسیب‌های اجتماعی در میان دانش‌آموزان هستیم که مدارس به جمعیت گسترده‌ای از آنها، خانواده‌هایشان و کارکنان مدرسه دسترسی دارند و می‌توانند با راهبردها و برنامه‌های مبتنی بر شواهد از آسیب‌پذیری آنها پیشگیری کنند و آنان را توانمند سازند. به‌منظور پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان و کنترل و کاهش آنها، در سال ۱۳۹۴ سند نظام ائتلاف مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان تدوین و تصویب و پله به پله ریز برنامه‌های آن عملیاتی شده است. این نظام، نظامی چندبخشی و چندلایه‌ای تحت عنوان نماد است. بخش‌های نماد عبارت‌اند از آموزش، غربالگری، درمان و مددکاری اجتماعی و لایه‌های آن نیز مداخله در سطح مدرسه، منطقه و استان است. براساس برنامه‌ریزی‌ها باید نماد در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ در همه مدارس کشور استقرار یافته و تثبیت شده باشد اما تا این سال نسخه کامل نماد در ۲۱ هزار مدرسه یا مدرسه یا ۱۷.۴۵ درصد از مدارس اجرا شده؛ البته نسخه کوتاه آن در همه مدارس اجرا شده است. براساس‌این می‌توان گفت چتر این نظام هنوز فراگیر نیست و همه مدارس و دانش‌آموزان را دربر نمی‌گیرد و به دلیل یکپارچه‌سازی بخش‌هایی از آن در برهه‌های از زمان از دسترس خارج شده یا هنوز از دسترس خارج است و هنوز سامانه برخط مقبول ارائه نشده و به نظر می‌رسد با نقطه پوشش کامل فاصله دارد. پرداخت اعتبارات این سامانه نیز با نوسان مواجه بوده و میزان پرداختی‌های آن به‌ازای هر دانش‌آموز اندک است. نماد همچنین همه آسیب‌های اجتماعی شناسایی‌شده را تحت پوشش ندارد و این می‌تواند از یک‌سو منجر به عدم پیشگیری از برخی از آسیب‌ها و کاهش آنها شود و از سوی دیگر همین آسیب‌ها در چرخ‌های دیگر منجر به آسیب‌های اجتماعی دیگر شود. برای مثال بی‌توجهی به کاهش خشونت و قلدری در سطح مدرسه می‌تواند منجر به اختلال در عملکرد تحصیلی و ترک تحصیل شود و اینها نیز منجر به بزهکاری شوند. برنامه‌های پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در نماد دارای دو نقطه عطف غربالگری و توجه هم‌زمان به دانش‌آموزان/ معلمان و والدین/ سرپرستان است. این توجه می‌تواند به بهبود روابط، افزایش دانش، مهارت‌های مراقبت (مراقبت از خود یا فرزند/ دانش‌آموز) دلبستگی و پیوند به والدین و مدرسه و بنابراین پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی منجر شود. روابط اجتماعی حمایتی و همراه با توجه و مراقبت بین والدین و کارکنان مدرسه از یک‌سو و فرزندان/ دانش‌آموزان از سوی دیگر پایه رشد شناختی، عاطفی و اجتماعی کودکان است.

برنامه‌های پیشگیری آسیب‌های دانش‌آموزی دارای چند نقطه‌ضعف به این شرح هستند:

تعدادی از برنامه‌های پیشگیری مانند کانون یاریگران زندگی بیرون از سامانه نماد است. این موضوع می‌تواند به موازی‌کاری، سردرگمی دانش‌آموزان، والدین و کارکنان مدرسه، هدررفت منابع و کاهش اثربخشی مداخلات منجر شود.

همه عوامل خطر به‌ویژه عوامل اصلی مانند رسیدگی به مسائل خانواده‌های در معرض خطر و آسیب‌دیده، مسائل معلمان، ویژگی‌های مدرسه و فرایندهای آن و... را در برمی‌گیرند. در یک عبارت کلی‌تر می‌توان گفت برای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزی و کاهش آنها علاوه بر آنکه باید دانش‌آموزان در معرض خطر و آسیب‌دیده را تحت پوشش قرار دهیم باید به ارتقای کیفیت نهادهای رشد و توانمندسازی آنان مانند خانواده و مدرسه نیز توجه شود.

برنامه‌ای به‌منظور پیشگیری از آسیب‌پذیری اجتماعی دانش‌آموزان در معرض خطر پیش‌بینی‌نشده و به نظر می‌رسد اقدام مؤثری در این زمینه نشده است. فروپاشی ائتلاف نماد و میز خدمت آن یکی از عوامل این موضوع است.

درمجموع درباره برنامه‌های پیشگیری باید گفت اینکه تنها سراغ دانش‌آموزان (با تأکید بر دانش‌آموزان در معرض آسیب و آسیب‌دیده) رفتن به‌منظور پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزی و کنترل و کاهش آنها کافی نیست بلکه لازم است کیفیت نهادهای جامعه‌پذیری دانش‌آموزان را نیز ارتقا دهیم. این کیفیت ناظر بر بهبود ویژگی‌هایی مانند نحوه توزیع دانش‌آموزان در مدارس، بهبود فضاهای آموزشی، تراکم آنها در مدرسه و در کلاس یا نسبت دانش‌آموزان به معلم، امکانات و تجهیزات مدرسه، محتوای دروس آموزشی، رویه‌ها و قواعد حاکم بر تنظیم رفتارها و روابط بین معلمان و دانش‌آموزان، شیوه تربیت فرزندان در خانواده‌ها، کیفیت رابطه بین والدین و معلمان و دانش‌آموزان، غربالگری دانش‌آموزان در معرض خطر و مراقبت از آنها و... است.

ارزیابی عملکرد نظام مراقبت اجتماعی از دانش‌آموزان (نماد) توسط مرکز پژوهش‌های مجلس

افزایش آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان

مرکز پژوهش‌های مجلس در یکی از جدیدترین گزارش‌های کارشناسی‌اش به بررسی عملکرد «نظام مراقبت اجتماعی از دانش‌آموزان» که تحت عنوان «نماد» شناخته می‌شود پرداخته است. در این گزارش عملکرد این نظام مراقبتی در سال‌های اخیر بررسی شده و همچنین وضعیت کلی و آینده این نظام و چالش‌های پیش‌روی آن هم بررسی شده است.

فرشید خضری، کارشناس و نویسنده مرکز پژوهش‌های مجلس در این گزارش به تحلیل و ارزیابی عملکرد نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان (نماد) پرداخته است. هدف کلی نماد، تأمین و ارتقای مراقبت‌های اجتماعی از دانش‌آموزان مدارس با رویکرد توانمندسازی مدرسه‌محور است. با توجه به مستندات موجود، به بررسی و ارزیابی عملکرد این سامانه در چهار حوزه «پیشگیری»، «درمان»، «مددکاری اجتماعی» و «اقدامات تکمیلی و خط ۱۵۷۰» پرداخته شده است.

ارزیابی اقدامات انجام‌شده در چهار حوزه یادشده مبین آن است که به منظور پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان، درمان افراد آسیب‌دیده اجتماعی و توانمندسازی آنها برنامه‌های مختلفی از جمله آموزش‌های عمومی و ارتقایی، غربالگری، گروه مدیریت فوریت‌های روانی و اجتماعی، ارجاع و درمان دانش‌آموزان آسیب‌دیده و مددکاری اجتماعی در دستور کار بوده است. برای مثال در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ نسخه کامل نماد در ۲۱ هزار مدرسه یا ۱۷ درصد از مدارس پیاده شده است، ۲.۴۷ درصد از دانش‌آموزان در آموزش‌های ارتقایی آموزش دیده‌اند، در بخش غربالگری ۱۸.۱۴ درصد غربال شده‌اند، گروه فوریت‌های روانی و اجتماعی در ۷۲۴ منطقه فعال شده و ۱۲.۸۶ درصد از دانش‌آموزان آسیب‌دیده درمان شده‌اند. گرچه نماد، نظام مؤثری برای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان و کاهش آنهاست، اما با پوشش فراگیر همه مدارس و دانش‌آموزان فاصله دارد. این در حالی است که شواهد نشان می‌دهد، آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان رو به افزایش بوده لذا پوشش فراگیر آن ضروری است. همچنین از آنجایی که در نماد راهبردها و برنامه معطوف به همه عوامل خطر و محافظ نبوده‌اند، رویکرد فردمحور داشته‌اند و همه آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان را در بر نگرفته‌اند، پایداری و اثربخشی لازم را نداشته‌اند. لازمه کارآمدی و اثربخشی سامانه نماد احیای ائتلاف آن، شناخت دقیق آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان و توجه به همه آنها، ادغام همه برنامه‌های آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزی در این نظام، تصریح دقیق عوامل خطر و محافظ و کاهش یا تقویت آنها براساس برنامه‌های مبتنی بر شواهد در سطح نهادهای جامعه‌پذیری با استفاده از مداخلات اجتماع‌محور، مدرسه‌محور و خانواده‌محور در کنار مداخلات فردی است. مدرسه نهادی اجتماعی با کارکرد تربیتی و آموزشی و بستری برای درونی‌کردن ارزش‌ها و شکل‌دادن به هویت افراد است. انتظار بر این است که مدارس بتوانند به خوبی از پس این کارکردها برآیند و افراد دارای مهارت و دانش، پایبند به اصول اخلاقی، مسئولیت‌پذیر و مشارکت‌جو تربیت کنند. مدرسه همچنین یکی از نهادهایی است که دانش‌آموزان باید مهارت‌های مقابله با ناملایمات زندگی را در آن بیاموزند تا در برابر آنها تاب‌آور شوند. از این جهت نقش مدارس و کیفیت آنها در تربیت، تاب‌آوری و توانمندسازی دانش‌آموزان برجسته است. همچنین بخشی از زندگی دانش‌آموزان در دوره بلوغ طی می‌شود. از چالش‌ها و تکالیف این دوره می‌توان به تغییرات درونی، هویت‌یابی، استقلال، رشد تمایلات جنسی و ایجاد روابط با همسالان اشاره کرد. لذا این دوره از نظر مراحل رشد فردی و اجتماعی حائز اهمیت و نتایج آن برای سلامت به ویژه سلامت اجتماعی فراگیر در نظر گرفته شده است. ازاین‌رو با توجه به تنوع و شدت تحولات در این دوره از زندگی، نیاز مبرمی به راهبردها و برنامه‌های مبتنی بر شواهد به منظور پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان و کاهش آنها وجود دارد. در کشور ما در سال‌های اخیر توجه به آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان در مدرسه مورد توجه سیاست‌گذاران بوده است. بر این مبنا نظامی تحت عنوان «نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان (نماد)» طراحی و اجرا شده است.

نگاهی به نهادهای تنظیم‌گر امور مربوط به آسیب‌های اجتماعی

مرور قوانین و اسناد بالادستی نشان می‌دهد گرچه حقوق دانش‌آموزان و حمایت از آنان همواره مورد تأکید اسناد بالادستی بوده است، اما توجه به موضوع آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان با تدوین سند ائتلاف ملی نظام مراقبت از دانش‌آموزان (۱۳۹۴) به طور ویژه مورد توجه قرار گرفت. تصویب قانون حمایت از اطفال و نوجوانان (۱۳۹۹) و آیین‌نامه اجرائی ماده (۶) قانون حمایت از اطفال و نوجوانان (۱۴۰۰) نیز به‌طور ویژه به موضوع آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان پرداخته است. مواد ۴۳ و ۴۴ آیین‌نامه اجرائی، ماده (۶) قانون حمایت از اطفال و نوجوانان وزارت آموزش و پرورش را مکلف کرده است که از طریق سامانه نماد در تمامی مدارس به موضوع آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان در حوزه‌های پایش، پیشگیری، مداخله و درمان رسیدگی کند یا دانش‌آموزان را به دستگاه‌های دیگر به‌منظور دریافت خدمات یا مداخله ارجاع دهد.

نماد چیست؟

«نماد» مجموعه‌ای نظام‌یافته از خدمات و برنامه‌ها شامل آموزش، غربالگری، توانمندسازی و حمایت‌های روانی و اجتماعی، به منظور مراقبت از دانش‌آموزان در برابر رفتارهای پرخطر، آسیب‌های اجتماعی و جرایم از طریق مداخله به‌موقع و مؤثر است. این نظام با هدف هم‌افزایی ظرفیت‌های بین‌دستگاهی جهت پیشگیری و نیز شناسایی، ارجاع، توانمندسازی، درمان و مددکاری اجتماعی برای دانش‌آموزان در معرض خطر، پرخطر و دارای فوریت روانی و اجتماعی طراحی و اجرا می‌شود. فرایند نظام مراقبت بر دو محور اصلی آموزش‌های ارتقایی و پیشگیرانه و محور حمایتی و مراقبتی استوار است. بر اساس برآوردهای سند، باید نماد در سال چهارم برنامه ششم توسعه منطبق با سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ در همه مدارس کشور استقرار یابد و تثبیت شود. همچنین باید گفت نماد، جنس ائتلافی دارد، به گونه‌ای که شورای سیاست‌گذاری سند عبارت‌اند از: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور به عنوان رئیس شورا، معاونت حمایت و پیشگیری از جرم قوه قضائیه به عنوان دبیر شورا، وزارت آموزش و پرورش، سازمان بهزیستی کشور، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، نیروی انتظامی، کمیته امداد امام خمینی (ره)، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و بنیاد برکت.

اقدامات انجام‌شده در حوزه آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان

نماد در چهار حوزه «پیشگیری»، «درمان»، «مددکاری اجتماعی» و «اقدامات تکمیلی و خط ۱۵۷۰» به ارائه خدمات به منظور مراقبت اجتماعی از دانش‌آموزان می‌پردازد. عملکرد این چهار حوزه در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ به شرح زیر مرور شده است. در حوزه «پیشگیری» سه اقدام زیر انجام گرفته است.

پیشگیری؛ برنامه توانمندی دانش‌آموزان، والدین و کارکنان

این برنامه جهت آموزش مهارت‌های خودمراقبتی برای دانش‌آموزان و والدین و مهارت ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان و شناخت رفتارهای پرخطر برای والدین و کارکنان مدارس طراحی و اجرا شده است. شواهد عملکرد این برنامه نشان می‌دهد ۲۶ درصد مدارس، ۴۲ درصد از دانش‌آموزان و ۳۴ درصد از کارکنان به همراه چهار میلیون و ۸۴۰ هزار نفر از والدین تحت پوشش بوده‌اند.

پیشگیری؛ غربالگری

غربالگری یکی از ابزارهای پیشگیری و هدف آن شناسایی دانش‌آموزان آسیب‌پذیر و آسیب‌دیده است. عملکرد غربالگری نشان می‌دهد حدود ۱۹ درصد از دانش‌آموزان غربال شده‌اند. همچنین غربالگری به تفکیک استان تفاوت قابل توجهی را در بین استان‌های کشور نشان می‌دهد که در برخی از استان‌ها نظیر استان قزوین حدود یک‌سوم از دانش‌آموزان غربال شده‌اند و در برخی از استان‌ها عملکرد آن یک درصد است.

پیشگیری؛ محور آموزش‌های ارتقایی

منظور از آموزش‌های ارتقایی بالابردن سطح دانش و مهارت دانش‌آموزان، خانواده‌ها و عوامل مدرسه است. این آموزش‌ها در سه مرحله انجام می‌شود:

۱. آموزش‌های مربوط به ارتقای دانش و مهارت‌های روانی- اجتماعی دانش‌آموزان ۲. آموزش‌های مربوط به ارتقای دانش و مهارت‌های معلمان درخصوص نحوه آموزش راهکارهای ارتقای سلامت و پیشگیری از آسیب‌های روانی- اجتماعی دانش‌آموزان ۳. آموزش‌های مربوط به ارتقای دانش و مهارت والدین درخصوص تربیت فرزند سالم. عملکرد این آموزش‌ها اندک (۲.۴۷ درصد) است و تنها یکی از سرفصل‌های آن (مدیریت استرس) ارائه شده است.

ارائه خدمات درمان

سازوکار تشخیص و درمان نماد شامل مداخلات مختصر در سطح مدرسه از طریق مشاور مدرسه و در سطح منطقه شامل درمان در مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناسی به دانش‌آموزان نیازمند است. یافته‌های عملکرد درمان نشان می‌دهد حدود ۵۱ درصد از افراد آسیب‌دیده به صورت اولیه شناسایی و ۱۲.۸۶ درصد درمان شده‌اند.

ارائه خدمات مددکاری اجتماعی

فرایند مددکاری اجتماعی در نماد در سطح منطقه رخ می‌دهد و به این شرح است:

۱. برای دانش‌آموزان در معرض خطر به صورت کمک‌های پایه و معیشتی

۲. برای دانش‌آموزان پرخطر شامل جذب کمک برای تأمین هزینه‌های درمان دانش‌آموزان و همکاری با مراجع قضائی و انتظامی برای کاهش وضعیت خطرپذیری آنها.

یافته‌های این حوزه نشان می‌دهد خدمات مددکاری مختلفی به ۲۴۱۵۴ نفر از دانش‌آموزان ارائه شده است.

اقدامات تکمیلی

سایر اقدامات تکمیلی به منظور ارائه خدمات به دانش‌آموزان جهت پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی به شرح زیر بوده است:

۱. توسعه ۷۲۴ گروه مدیریت فوریت‌های روانی و اجتماعی در سطح استان‌ها و مناطق.

۲. راه‌اندازی کانال برنامه ملی نماد در بستر برنامه شاد.

۳. راه‌اندازی خط ملی نماد به شماره ۱۵۷۰

در چهار ماه در سال تحصیلی سال ۱۴۰۰-۱۴۰۱، ۲۱۴۵۷ نفر در موضوعات مختلف با این خط تماس گرفته‌اند.

نگاه

نقاط قوت و ضعف نظام مراقبت اجتماعی از دانش‌آموزان

در یک نگاه کلی می‌توان نقاط قوت و ضعف زیر را برای نظام مراقبت اجتماعی از دانش‌آموزان یا همان نماد برشمرد:

نقاط قوت : جایگاه قانونی نماد.

ائتلافی‌بودن نظام در سطح اسناد.

پایلوت نظام در چند مرحله و تدوین سرفصل‌های آموزشی، برنامه‌ها و فرایندهای آن بر اساس بازخوردگرفتن از میدان و شواهد. تأکید بر رویکرد رشدمدار و آموزش‌های رشدمدار در سطح اسناد.

توجه به ظرفیت خانواده‌ها، کارکنان مدرسه و دانش‌آموزان برای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی. تهیه نقشه راه جامع پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان و درمان افراد آسیب‌دیده اجتماعی. استفاده از ابزارهای غربالگری به‌منظور شناسایی دانش‌آموزان در معرض خطر و آسیب‌دیده. تدارک سازوکار واکنش سریع و مداخله به‌موقع و مؤثر برای مداخله در آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان با تأکید بر مداخله در بحران.

نقاط ضعف: نادیده‌گیری یا فروپاشی ائتلاف و برخی از شواهد، منابع، برنامه‌ها و فرایندهای آن. برنامه‌ها از سنین پایین شروع نمی‌شوند، به عبارت دیگر دوره‌های بارداری، مهدکودک و پیش‌دبستانی را پوشش نمی‌دهند. همه آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان به‌منظور پیشگیری و درمان تحت پوشش قرار نگرفته است. برنامه در عمل رشدمدار نیست و به خوبی تصریح نشده است که کدام عوامل خطر یا کدام عوامل محافظ را می‌خواهد در دوره‌های زندگی دانش‌آموزان کاهش دهد یا تقویت کند.

گرچه برخی از مداخلات معطوف به والدین و کارکنان مدرسه است، اما برنامه نتوانسته است به خانواده‌های در معرض خطر و آسیب‌دیده و به ابعاد نهادی (ساختاری و رویه‌ها) نهادهای خانواده، مدرسه و محله رسیدگی کند. به عبارت دیگر رویکرد مداخلات بیشتر فردمحور است تا اجتماع‌محور. همه برنامه‌های مراقبت اجتماعی از دانش‌آموزان در سامانه نماد ادغام نشده است و برنامه‌های موازی و کم‌اثر زیادی در این حوزه وجود دارد. پوشش سامانه نماد فراگیر نیست و تا زمانی که بتواند همه مدارس، دانش‌آموزان، خانواده‌ها، کارکنان و... را پوشش دهد فاصله دارد.

گرچه در سطح اسناد تقسیم کار بین‌بخشی به‌خوبی صورت گرفته است، اما از آنجایی‌که ائتلاف نماد کنار گذاشته شده و دستگاه‌ها ترک فعل کرده‌اند، این تقسیم کار به نقطه ضعف سامانه در ارائه خدمات به موقع و مؤثر به دانش‌آموزان در معرض خطر و آسیب‌دیده تبدیل شده، چراکه ارجاع الکترونیک، میز خدمت و سایر فرایندها کنار گذاشته شده است.

جدول ۴۷۲۶ طراح: بیژن کورانی

افقی:

۱- سپاسگزار- بنیان‌گذار- بدگویی ۲- داستانی از گی دو موپاسان، نویسنده فرانسوی ۳- نور اندک- روشن و تابناک- مجهز به سلاح- غیر از ۴- نویسنده- بی‌نظیر- درویش ۵- آسمان کشتی ارباب ... می‌شکند- صدای خنده بلند- رمان مشهور دافنه دومواریه ۶- آش سنتی کردستان- لباس پوشیده- گسترده‌ترین فلات جهان ۷- تذکر و یادآوری- دلداده وامق- شریک ۸- آلبومی با آواز علی رستمیان و تار جلیل شهناز- کتاب حضرت داوود(ع) ۹- فراموشکار- مقدار کمی از غذا- اتومبیل ۱۰- از پسران فریدون پیشدادی- زیلوباف- دستگاه قدیمی نمایش فیلم ۱۱- دوستان- بسیار مهربان- کیف ورزشی ۱۲- محروم- بددهن- حلال رنگ ۱۳- سنگ آسیاب- رفتگر- هر عمل زشت و ناپسند- شب روستایی ۱۴- ایرانشهر و سراوان از شهرهای این استان مرزی کشورمان هستند ۱۵- سردی مطبوع- مقتول- از الفبای زبان یونانی

عمودی:

۱- سمت چپ میدان جنگ- کتاب ثبت رکوردهای جهانی- باطل‌کننده ۲- از رشته‌های ورزشی رزمی- خاندان پیامبر اسلام(ص) ۳- ریه- سکه رایج در برخی کشورهای عربی- ماهی‌فروش- سیخونک ۴- بیشه- اهل یزد- امتداد ۵- خاخام- استارت قدیمی- چراغ نفت‌سوز قدیمی ۶- پرنده‌ای شبیه بوقلمون- گونه‌ای خط‌نوشته تزیینی و تفننی- از میادین اصلی تهران ۷- سنتی اسلامی و از شروط اساسی عقد ازدواج- سیمرغ- مقابل خرید ۸- تعجب زنانه- شهر تاریخی ازبکستان- نشاط‌آور- خدای ساختگی ۹- چهره- ارتعاش- باردار ۱۰- پس از آن- ساز موسیقی افغانستان- خدای هندو ۱۱- روزنامه چاپ کویت- ناگوار- سر بی‌مو ۱۲- هریک از قسمت‌های کار- آواز آهنگین- مسیحی ۱۳- صاحب- سخن کوتاه و پرمعنا- جریان مستقیم برق- ماهی کنسروی ۱۴- از مکان‌های تاریخی مزارشریف در افغانستان- زنده‌یاد ۱۵- آگهی تلویزیونی- به میزان تندی و کندی ضرباهنگ در موسیقی گفته می‌شود- ویروس مهلک قرن

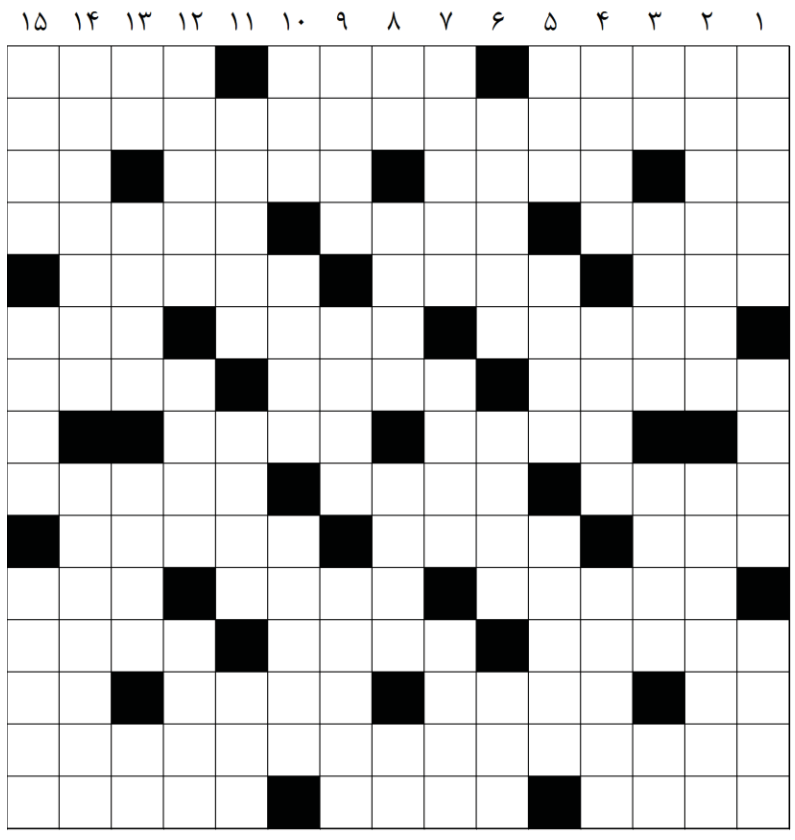

سودوکو سخت ۳۷۲۲

زمان پیشنهادی: ۴۰ دقیقه

قانون‌های حل جدول سودوکو

۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.

۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

۵			۳	۲	۶			
۷		۸		۱			۳	
۹		۲				۳	۸	
	۶						۱	
	۴	۳				۲		۵
	۵			۸		۹		۷
			۵	۹	۴			۸

سودوکو ساده ۳۷۲۲

زمان پیشنهادی: ۲۰ دقیقه

سودوکو

سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.

		۴	۷		۱	۲	۹	
	۹			۸	۳		۴	۶
			۴	۹				۱
		۵	۶			۴		
		۷		۳		۶		
		۶			۸	۱		
۵				۲	۴			
۳	۷		۸	۱			۲	
	۴	۲	۳		۷	۹		

حل سودوکو ۳۷۲۱

۶	۱	۳	۲	۴	۵	۹	۸	۷
۵	۷	۴	۸	۹	۱	۳	۲	۶
۲	۹	۸	۶	۷	۳	۱	۵	۴
۸	۵	۱	۷	۳	۴	۲	۶	۹
۷	۳	۹	۵	۶	۲	۸	۴	۱
۴	۶	۲	۹	۱	۸	۵	۷	۳
۹	۴	۵	۳	۲	۷	۶	۱	۸
۱	۸	۶	۴	۵	۹	۷	۳	۲
۳	۲	۷	۱	۸	۶	۴	۹	۵

۷	۴	۵	۶	۸	۱	۲	۳	۹
۱	۳	۲	۴	۵	۹	۸	۶	۷
۹	۶	۸	۳	۲	۷	۴	۵	۱
۲	۱	۶	۹	۴	۳	۵	۷	۸
۳	۵	۷	۲	۶	۸	۹	۱	۴
۸	۹	۴	۱	۷	۵	۶	۲	۳
۵	۸	۱	۷	۹	۲	۳	۴	۶
۴	۷	۹	۵	۳	۶	۱	۸	۲
۶	۲	۳	۸	۱	۴	۷	۹	۵
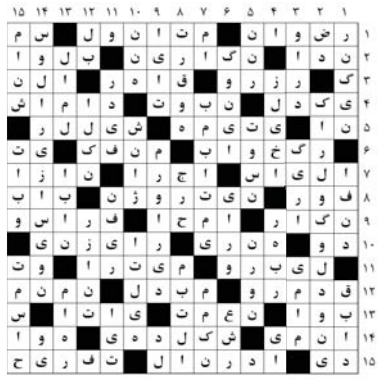
حل جدول ۴۷۲۵